

Zapiski florystyczne z Tatr. (Floristische Notizen aus der Tatra).

Napisał

BOGUMIŁ PAWŁOWSKI.

Wymieniam poniżej szereg nieznanych dotąd miejsc występowania kilkunastu roślin bądźto rzadkich w Tatrach, bądź wogóle z nich jeszcze nie podanych, bądź też posiadających zasięg pionowy mniej lub więcej odmienny, niż to podawał Kotula¹⁾. Przeważną część tych dat zebrałem w lecie r. 1922 w czasie wyprawy naukowej, odbytej na teren doliny Chochołowskiej pod kierunkiem Prof. Dra Wł. Szafera. Niektóre zapiski podaję na podstawie materiałów zielnikowych Komisji Fizjograficznej Polsk. Akad. Umiej. w Krakowie.

* gatunki z Tatr dotąd nieznanne.

1. *Larix europaea* DC. Przy górnych skałach wapiennych „Organy” nad dol. Chochołowską ok. 1300 m 1 starsze owocujące drzewo i parę małych. Jedno z nielicznych naturalnych miejsc występowania po polskiej stronie Tatr.
2. *Cerastium latifolium* L. „Mała Dolina” pod półn. ścianą Giewontu ok. 1200 m, zatem 500 m niżej, niż to podawał Kotula. Jeszcze niżej znalazł tę roślinę Łapczyński pod Sarnią Skałą ok. 1030 m²⁾. Oba te miejsca występowania zdają się być oderwane od właściwego zasięgu.
3. *Callianthemum coriandrifolium* Rchb. (*Ranunculus rutaefolius* L.) Wołowiec od półn. 1860 m; Jarzabczy Wierch ok. 2080 m. Skały i upłazy granitowe.
4. *Delphinium elatum* L. (typ.). Przy górnych skałach wapiennych „Organy” nad dol. Chochołowską ok. 1300 m, nielicznie.

---

¹⁾ Kotula B. Rozmieszczenie roślin naczyniowych w Tatrach. Kraków, 1889—90.

²⁾ Łapczyński K. Zasięgi pionowe niektórych roślin w części Tatr najbliższej Zakopanego. Pamięt. Fizjogr. III, 1883, str. 230.

W Tatrach zdaje się tylko na wapieniach. — Prócz cech zwykle podawanych cechuje ten gatunek sinawe owoszczenie łodygi (zwłaszcza w górnej części) tudzież ogonków liściowych, oraz owocki w górze nieco rozchylone.

5. *D. oxysepalum* Pax et Borb. Od typowej, wielkokwiatowej formy o działkach (bez ostrogi) 25–30 mm dł. i długich szypułkach różni się wybitnie pokrojowo *for. humile* Zap., prawdopodobnie tylko modyfikacja stanowiskowa wyższych położeń, niższa, o mniejszych liściach, skupionym kwiatostanie, szypułkach krótszych od działek, a działkach ok. 20 mm dł.; zbierałem ją na Komnachs Tyłkowych ok. 1750 m. Inne „odmiany“ Zapałowicza nie zasługują nawet na wzmiankę.

Hegi przytacza w swej „Illustrierte Flora von Mitteleuropa“ (T. III., str. 491) *D. oxysepalum* Pax et Borb. jako synonim południowo alpejskiego *D. „elatum subsp.“ montanum* D. C. Choć nie widziałem okazów tej ostatniej, jednak już na podstawie opisu jej przez Hegi'ego trudno nie przypuścić, że zaszła tu gruba omyłka. W diagnozie bowiem „*subsp. montanum*“ nietylko brak zupełnie cech zasadniczych *D. oxysepalum* (działki podługowate, $2\frac{1}{2}$ –5 razy dłuższe, niż szerokie, stopniowo zastrzone; ostroga $\pm$ silnie łukowato zgięta, o $\frac{1}{2}$ – $\frac{1}{3}$ krótsza od działek) — ale co więcej nie zgadza się ona wcale z rośliną tatrzańską, która ma owocki zawsze nagie, a liście górą najczęściej nagie, rzadziej zrzadka, i to tylko na samych nerwach króciutkimi włosami obsypane. Zresztą jest *D. oxysepalum* gatunkiem tak wybitnym, że nawet zwolennik najszerszego pojęcia gatunkowego nie mógłby go podciągnąć jako „*subspecies*“ pod *D. elatum* s. amplo, z którym zresztą, jak i z jego odmianą *alpinum* W. K. nie jest wcale zbyt blisko spokrewnione. Prawdopodobnie źródłem omyłki Hegi'ego było podanie przez Hutha¹⁾ *D. oxysepalum* z połudn. Tyrolu, które już Borbas²⁾ uznał za fałszywe.

6. *Aconitum (variegatum* L. subsp.) *gracile* Rchb. (*A. cammarum* Sag. et Schneid., Zap. et al., non Jacq.)³⁾ Kotula (l. c. str. 43 i 249) oznaczył górną granicę tego gatunku (pod nazwą *A. va-*

¹⁾ Huth E., Monographie der Gattung Delphinium. Engl. Bot. Jahrb. XX, 1895, str. 322 i nast.

²⁾ Borbas V. Species Delphiniorum quasdam in Huth'ii Monographiam receptas explicat... Mag. Bot. Lap. III, 1904, str. 25.

³⁾ Gáyer G. Vorarbeiten zu einer Monographie der europäischen Aconitum-Arten. I. Mag. Bot. Lap. VIII, 1909, str. 114 i nast.

riegatum) w wys. 960 m¹⁾, wyraził jednak przypuszczenie, że leży ona wyżej. Obecnie okazuje się, że tojad ten podchodzi z dol. Stażyskiej wzdłuż żlebu „Warzechy“ aż po przełęcz „Bacug“, gdzie rośnie w kosówce ok. 1490 m. Ponadto jest nierzadki w całej niższej części dol. Chochołowskiej, sięgając na stokach ku Furkasce po 1350 m.

- *7. *A. variegatum* L. s. str. (= *subsp. variegatum* Gay.) koło górnych skał wapiennych „Organy“ w dol. Chochołowskiej, ok. 1250 m. — Tojad ten, podobnie, jak poprzedni, występuje przeważnie na zrębach leśnych, na skraju zarośli i koło skał, gdy *A. napellus* głównie po miejscach wilgotnych, nad potokami itp.

A. cammarum (L. pro p.) Jacq. w całych Karpatach nie rośnie.

8. *A. napellus* L. s. amplo z Tatr należy do *A. firmum* Rchb. (por. Gayer, l. c.).
9. *Cardamine trifolia* L. W lasach jodłowych nad dol. Chochołowską ku Furkasce sięga po 1260 m, więc ok. 90 m ponad podaną dla niej przez Kotulę (l. c. str. 50) górną granicę (1173 m bez poprawki).
10. „*Polygala amara*“ z Tatr odpowiada **P. brachyptera* (Chod). Hayek pro *subsp. (P. subamara* Fritsch, *P. amara subvar. alpestris* Borb.). Od *P. amara* L. s. str., która jak się zdaje w całej Polsce nie rośnie, różni się znacznie krótszemi (4—5 mm dł.) skrzydełkami.
11. *Alchemilla firma* Buser. Do 2 znanych dotąd miejsc występowania tego gatunku w Tatrach dodaję dwa dalsze: półn. stok Siwych Turni k. Starorobociańskiego Wierchu, ok. 1700—1800 m; Wołowiec, stok półn., ok. 1700—1800 m; w obu razach na skałach granitowych. Zdaje się rośnie dopiero w krainie kosodrzewu i alpejskiej. — Roślina 15—30 cm wys., liście 4—8 cm w średnicy.
- *12. *A. incisa* Buser. Gatunek ten, podany przez Żmudę²⁾ tylko z Karpat Pokuckich, jest, jak się okazuje, dość rozpowszechniony w Tatrach tak na granitach, jak na wapieniach, przeważnie dopiero ponad granicą lasów: półn. stok Siwych Turni k. Starorobociańskiego Wierchu, ok. 1700—1800 m; pod Jarząbczym Wierchem od strony dol. Jarząbczej ok. 1600—1700 m; Kominy Tylkowe pod szczytem ok. 1800 m; Małolączniak od strony Kopy Kondrackiej 2000 m; wyjątkowo

¹⁾ Uwzględniam stałe cyfry Kotuli tylko bezpośrednio z pomiaru pochodzące, bez poprawek, tylko te bowiem mogą mieć dziś zastosowanie.

²⁾ Żmuda A. J. Przywrotniki (*Alchemilla* L.) polskie. Kraków, Rozpr. Akad. Umiej., T. 15B, 1915, str. 1 i nast.

nizej: Mała Dolina pod Giewontem ok. 1200 m, pojedynczo wzdłuż potoku schodzi nawet do 1100. — Bładozieloną barwą o żółtawym odcieniu, niskim wzrostem (6—10, rzadziej do 15 cm), liśćmi 2—4 cm w średn., charakterem wcięć liściowych i mniejszymi kwiatami różni się dobrze od poprzedniego gatunku.

Należy jeszcze stwierdzić, do którego z powyższych gatunków, lub czy może do prawdziwej *A. glaberrima* Schm. należy podana z dol. Złomisk i Zimnej Wody „*A. fissa*“ i „*A. glaberrima*“.

13. *A. flabellata* Buser. Wbrew dotychczasowym danym jest ten wybitny gatunek w Tatrach bynajmniej nierzadki, tak na granitach, jak na wapieniach. Nieznane dotąd miejsca występowania: Wołowiec od półn. ok. 1700—1800 m; Jarząbczy Wierch 2100; półn. stok Siwych Turni k. Starorobociańskiego Wierchu, ok. 1700—1800; Kominy Tylkowe 1450—1826; przełęcz „Bacug“ k. Małego Giewontu 1500. — Zasięg pionowy: 1450 po 2128 m; podobnie zatem, jak w Karpatach Pokuckich, nie schodzi poniżej górnej granicy lasów.
- *14. *A. pratensis* Schm. Mała Dolina pod Giewontem ok. 1250 m; Wołowiec od półn. ok. 1700 m.
- *15. *A. heteropoda* Buser. Żleb pod „Czerwonym Wierchem“ nad dol. Jarząbczą w krainie kosodrzewu.
16. *Oxytropis sericea* Simk. s. str. (*O. Halleri* Bunge pro p., *Astragalus velutinus* Sieb.) Kominy Tylkowe od strony dol. Starorobociańskiej, skały wapienne ok. 1600 m. Jestto właściwie pierwsze pewne i naturalne miejsce występowania tej rośliny w Tatrach zach., gdyż 1 z dotąd znanych (Giewont) podawane było w wątpliwość, 2-gie (Kościeliska dol., gdzie Sagorski znalazł 1 okaz na żwirowisku¹⁾) budziło wrażenie przypadkowego.
17. *Euphrasia montana* Jord. Kośne łąki koło Siwiańskich Szaleńców u wylotu dol. Chochołowskiej. Dotąd z Tatr samych niepodana, tylko z Gubałówki („*E. officinalis* var. *montana*“ Kotula non. Jord. nie należy tutaj choćby dla braku gruczołków).
18. *E. picta* Wimm. Boczne odgałęzienia dol. Chochołowskiej: ku hali „Kominy Dudowe“ ok. 1000 m i „Koryciska“ ok. 1000 m; Furkaska 1450—1490 m; Bobrowiec 1600—1664 m. — Skały i hale wapienne.
19. *Galium rotundifolium* L. Ten nader rzadki w Tatrach gatunek —

¹⁾ Sagorski E. u. Schneider G. Flora der Centrankarpathen. Leipzig 1891, T. II., str. 142.

Sagorski i Schneider nie podają go z nich wcale, Kotula z 3 tylko miejscowości — spotyka się rozprószony w lasach jodłowych po obu stronach doliny Chochołowskiej, gdzie sięga (naprzeciw Siwiańskich Turni) po 1130 m.

20. *Campanula pseudolanceolata* Pant. Roślina po słowackiej stronie w Tatrach Wsch. dość rozpowszechniona, w Zach. rzadka, po polskiej stronie dotąd wogóle niespotkana. — Znalazłem ją na zboczach Długiego Uplazu od strony dol. Chochołowskiej po brzegach kosówki; Dr. St. Kulczyński znalazł ją wśród borówczysk na Kominach Tylkowych od strony dol. Smytniej ok. 1750 m.
21. *C. Kladniana* (Schur.) Wit. Do tego gatunku należy cały karpacki materiał, zgromadzony w zielnikach krakowskich pod nazwą „*C. Scheuchzeri Vill.*“, która zdaje się wogóle w Karpatach nie rośnie, a od której nasza roślina różni się prosto wznieścionymi pąkami kwiatowymi oraz $\pm$ wyraźnie ogonkowymi i nieorzęzionymi w nasadzie liśćmi. W materiale z Tatr mogłem wyróżnić następujące formy tej zmiennej rośliny:

1) Forma, przypominająca nieco b. długimi i odgiętymi działkami *C. linifolia* Scop., zarówno tą cechą, jak smukłością i delikatnymi liśćmi najwięcej zbliżona do typowej (wedle Witasek'a¹⁾ *C. Kladniana*, od której wszakże różni się silnie omszoną w dole łodygą. — Dość rzadka: Kominy Tylkowe, dol. Kościeliska, Giewont, Boczań, Goryczkowa, Koprów (okazy zebr. przez Kotulę, w Zieln. Kom. fizjogr.).

2) *Var. polymorpha* (Wit. pro subsp.): naga lub prawie naga, o krótkoogonkowych liściach i kielichu nieraz dość długim, często nieco odstającym. W Tatrach panująca forma.

3) *Var. mentiens* (Wit. pro subsp.) o omszonej dołem łodydze i krótkim wzniesionym kielichu; rzadka: dol. Chochołowska, Kominy Tylkowe (zb. przezemnie VII. i VIII. 1922); Krzesanica, Boczań, Strążyska (Kotula, w Zieln. Kom. fizj.).

Między powyższymi formami istnieją wszelkie możliwe przejścia. Ponieważ ani geograficzne rozmieszczenie, ani cechy morfologiczne nie dają możliwości ścisłego ich oddzielenia, trudno im przypisywać większe systematyczne znaczenie.

22. *Senecio carniolicus* Willd. Starorobociański Wierch od wsch., ok. 2000 m. Jarząbczy Wierch 2140 m.

¹⁾ Witasek J. Studien über einige Arten aus der Verwandtschaft der *Campanula rotundifolia* L. Mag. Bot. Lap. V, 1906, str. 236.

23. *Centaurea alpestris* Heg. et Heer. Dol. Chochowska, skały wapienne ok. 1050 m. Po polskiej stronie Tatr najniższe miejsce występowania.
24. *Saussurea macrophylla* Saut. Wołowiec od półn.-zach., skały granitowe, między 1700 a 1800 m, nielicznie.
25. *Hieracium rhodopeum* Griseb. (*H. alpicola* var. *rhod.* N. P.) Wołowiec od półn. ok. 1850 m; Jarząbczy Wierch od półn.-wsch. ok. 2080 m; skały granitowe. Dotąd znany tylko z Tatr Wschodnich.
26. *Luzula flavescens* (Host.) Gaud. W sąsiedztwie dol. Chochowskiej nietylko w dolnej, lecz i w górnej krainie leśnej częsta na wapieniach; na granitach w tej stronie nie rośnie. Najwyżej: Furkaska 1480 m, Djabliniec (na półn. od Kominów Tylkowych) ok. 1460 m (wedle Kotuli sięga — bez poprawek — po 1460 m).
27. *Agrostis alpina* Scop. Dla rzadkiej tej trawy, podanej dotąd zapewne z 7 tylko miejscowości w Tatrach, odkryłem 2 nowe: Kominy Tylkowe w żlebie od strony dol. Starorobociańskiej ok. 1600 m; Wołowiec od półn. ok. 1850 m.
- *28. *Poa violacea* Bell. Kominy Tylkowe blisko szczytu, od strony dol. Smytniej, ok. 1750 m, na stoku trawiastym. Pierwsze naturalne miejsce występowania w Tatrach i wogóle zach. Karpatach.
29. *Goodyera repens* (L.) R. Br. Po obu stronach dol. Chochowskiej w lasach szpilkowych rozprószone i nieliczne; sięga po 1480 m (Furkaska).
30. *Listera cordata* (L.) R. Br. Kotula widział tę roślinę w krainie kosodrzewu tylko 2 razy, najwyżej w wys. 1500 m. Tymczasem jest ona wcale nierzadka pod kosówką, zwłaszcza na poduchach *Sphagnum*: Ornak od półn. ok. 1600 m; kocioł dol. Jarząbczej ok. 1550 m; kocioł dol. Starorobociańskiej ok. 1520 m.

Z Instytutu Botanicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Zusammenfassung.

Es werden neue Fundorte einiger seltenen Tatrpflanzen aufgezählt sowie manche Angaben Kotulas¹⁾ über deren vertikale Verbreitung ergänzt. Die durch ein Sternchen * bezeichneten Arten waren bis jetzt aus der Tatra (*Alchemilla incisa* und *Poa violacea* aus

¹⁾ Distributio plantarum vasculosarum in montibus Tatricis. Cracoviae 1889—1890.

den Westkarpathen überhaupt) nicht bekannt. *Hieracium rhodopeum* ist neu für die westliche, *Campanula pseudolanceolata* für die polnische Tatra. — Die Fundortsnamen sind durch gesperrten Druck hervorgehoben. — Es werden ferner einige irrtümlichen, die Tatraflora betreffenden Angaben berichtigt:

Delphinium oxysepalum Pax et Borb. wurde vor einigen Jahren von Hegi („Illustrierte Flora von Mitteleuropa“, Bd. III, S. 491) als ein Synonym des südalpinen *D. „elatum subsp.“ montanum* DC. gesetzt. Aus der Beschreibung des letzteren muss man aber schliessen, dass es unmöglich mit der Tatrapflanze identisch sein kann: die Hauptunterscheidungsmerkmale derselben (Kelchblätter länglich, spitzlich, $2\frac{1}{2}$ —5-mal so lang, als breit; Sporn bogig gekrümmt, um $\frac{1}{3}$ — $\frac{1}{2}$ kürzer, als die Kelchblätter) werden nämlich von Hegi mit keinem Worte erwähnt. Auch passt die Diagnose des *subsp. montanum* gar nicht auf *D. oxysepalum*, da dasselbe immer kahle Früchte und gewöhnlich kahle Blattoberseite hat. *D. oxysepalum* ist übrigens eine äusserst charakteristische Species, die dem *D. elatum* L. sensu amplo (auch seiner *var. alpinum* W. K.) gar nicht allzu nahe steht.

„*Polygala amara*“ Auct. Tatr. ist *P. brachyptera* (Chod). Hay.

Das ganze in Krakau vorhandene Herbarmaterial der angeblichen *Campanula Scheuchzeri* Vill. aus der Tatra gehört der *C. Kladniana* (Schur.) Wit. an. Erstere Art scheint überhaupt den Karpathen zu fehlen. — Die von Witasek unterschiedenen „subspecies“ der *C. Kladniana* können, da weder ihre morphologischen Merkmale, noch ihre geographische Verbreitung zu ihrem zuverlässigen Unterscheiden verhelfen können, keinen grossen systematischen Wert beanspruchen. In der Tatra kommt ausser der von Witasek angegebenen *var. („subsp.“) polymorpha*, sowohl die nach ihm den Sudeten und Beskiden eigene *var. (subsp.“) mentiens* vor, als auch eine der typischen *C. Kladniana* Siebenbürgens äusserst nahe stehende, von ihr nur durch dichtflaumigen unteren Stengelteil verschiedene Form.

Aus dem Botanischen Institut der Jagellonischen Universität in Krakau.

(Wpłynęło do redakcji dnia 9 listopada 1922 r.).